

7 pav. Kapo 13 įkapės. I. Vaškevičiūtės nuotr.
Fig. 7. The grave goods from burial 13.

The individuals had been buried supine with the arms extended by the sides or one bent at the elbow and the hand placed in the chest area. The heads were to the W–NW (290–320°). Grave goods were discovered in all of the burials. Burial 9 (Figs. 1, 2), which contained three bronze flat brooches, a pair of earrings, a spindle whorl, a wild animal's claw, and a knife was assigned to the rich burials (Fig. 5). A necklace consisting of a cruciform pendant and four coil beads was found in burial 11 (Figs. 4, 6). All three females were buried with earrings. It is interesting that in each case, the pair of earrings consisted of one hoop earring and the other a hoop with a dangling rod. Only belt loops, a buckle, and knives were found in the male burials (Fig. 7).

The burials, judging from the grave goods, date to the first half of the 15th century.

Manvydas Vitkūnas

Jurgionių senkapis

2013 m. buvo tęsiami Jurgionių senkapio (Trakų r., Aukštadvario sen.) archeologiniai tyrimai, pradėti 2010 m. (*ATL 2010 metais*, V., 2011, p. 151–157). Per pirmąjį senkapio tyrimų sezoną buvo ištirtos dvi perkasos (215 m^2), rasti 27 kapai. Taip pat aptikta pavienių žmonių kaulų. Rasti 174 registriniai radiniai. 2011 m. tyrimai senkapyje buvo tęsiami (*ATL 2011 metais*, V., 2012, p. 175–179). Perkasoje 3 (80 m^2) ištirti 5 kapai, iš jų vienas dvigubas (30A ir B). Kapuose ir atsitiktinai senkapio teritorijoje aptikta 40 registrinių radinių.

Jurgionių senkapio tyrimus finansiškai rėmė leidykla „Versmė" (vadovas – Petras Jonušas). Tyrimai tapo dalimi kompleksinės kraštotyrinės ekspedicijos, kurios tikslas – surinkti medžiagą kolektyvinei monografijai „Aukštadvaris" (iš serijos „Lietuvos valsčiai"). 2010 ir 2011 m. archeologinę praktiką ekspedicijoje atliko LEU studentai. 2013 m. daugelis ekspedicijos dalyvių buvo iš Rusijos atvykę Maskvos J. Baltrušaičio vidurinės mokyklos moksleiviai. Taip pat tyrimuose dalyvavo VDU Humanitarinių mokslų fakulteto studentai ir kiti savanoriai talkininkai – suaugusieji ir moksleiviai iš Vilniaus bei Kauno. Ekspedicijoje lankėsi svečiai iš Aukštadvario apylinkių ir kitų Lietuvos vietovių. Tyrimų metu aptiktų žmonių palaikų antropologinę analizę atliko J. Kozakaitė (VU MF), paukščių kaulų analizę – S. Rumbutis, gyvūnų dantų – V. Gedminas (Kauno Tado Ivanausko zoologijos muziejus).

Jurgionių senkapis yra kalvelėje (1 pav.), kuri anksčiau buvo ariama, dabar jau daug metų apaugusi žole ir krūmokšniais. Senkapis nutolęs 1,7 km į P nuo Trakų–Prienų plento, 600 m į Š nuo Kaliūkščių kaimo kapinių, 400 m į ŠR nuo Kaliūkščių kaimo gyventojo Algio Juozo Ramanausko sodybos. Senkapio P pakraščiu eina Jurgionių ir Kaliūkščių kaimų riba. Pats senkapis yra arčiau Kaliūkščių nei Jurgionių kaimo sodybų.

2013 m. tyrimai (***perkasa 4***) vyko kalvelės, kurioje yra senkapis, V dalyje, į V nuo 2010 m.

tirtos perkasos 2. Ištirtas 80,8 m^2 plotas (20x4 m dydžio su dviem išpjovomis). Į perkasos plotą pateko ir 2010 m. darytų perkasos 2 išpjovų vietos. Rasta 17 kapų. Jų numeracija (33–49) yra tęstinė.

Kalva ilgą laiką buvo ariama, todėl dalis kapų apardyti arba visai sunaikinti. Velėnoje ir iškart po ja pasitaikė pavienių žmonių kaulų. Nesuardyti arba dalinai suardyti kapai rasti 25–55 cm gylyje. Dėl grunto savybių (žvyringas priesmėlis) išryškėjo tik dalies kapų kontūrai. Tik viename kape 36 aptikta menkų skobtinio (?) karsto pėdsakų. Kaip ir anksčiau tirtoje senkapio dalyje daugelis mirusiųjų palaidoti galvomis į PR (120–150°; 6 kapai), R (80–100°; 4 kapai) ir P (155–200°; 3 kapai). PV (230°), V (260°) ir ŠV (300°) kryptimi buvo orientuota po vieną mirusįjį.

Kape 33 (2 pav.) palaidota 18–20 m. amžiaus moteris. Griaučių ilgis 150 cm. Mirusioji buvo paguldyta ant nugaros, ištiestomis rankomis ir kojomis. Galva pasukta į kairę pusę. Abiejose kaukolės pusėse rasti žalvariniai daugiakaroliai antsmilkiniai (auskarai?). Prie kairės rankos žastikaulio išorinėje pusėje rastas pusiau vertikaliai į žemę įsmeigtas peilis. Juosmens srityje aptikta geležinė grandis, tarp kelių – puodo šukė (3 pav.). 53 cm į išorę nuo mirusiosios dešinės kojos aptiktas puodo šukių lizdas. Neaišku, ar jis yra susijęs su kapu 33. Gali būti, kad tai dar 2010 m. ištirto kapo 27 įkapė. Puodo šukių lizdas buvo apie 40 cm kairiau šiame anksčiau ištirtame kape palaidoto mirusiojo kojūgalio. Kapo 27 kojūgalis buvo tiriamas perkasos sienelėje padarytoje išpjovoje, todėl puodo šukių lizdas, buvęs apie 40 cm nuo kojūgalio, galėjo likti nepastebėtas (kaip minėta, kapų kontūrai didžiojoje Jurgionių senkapio dalyje neišsiskiria).

Kape 34 palaidotas 40–45 m. amžiaus vyras. Griaučių ilgis 170 cm. Mirusysis palaidotas paguldytas ant nugaros, rankos ištiestos, plaš-

1 pav. Jurgionių senkapis, bendras tyrimų vaizdas. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 1. Jurgioniai cemetery, general view of the excavation.

2 pav. Kapas 33 ir puodo šukių lizdas, galimai sietinas su kapu 27. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 2. Burial 33 and a cluster of pot sherds possibly connected with burial 27.

3 pav. Įkapės iš kapo 33. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 3. The grave goods from burial 33.

takos padėtos ant dubens. Galva nežymiai pasukta į kairę pusę. Po dešinės rankos žastikauliu rastas įmovinis ietigalis, orientuotas smaigaliu mirusiojo galvos link. Juosmens srityje rasti du akmeniniai galąstuvai ir ant jų padėtas žalvarinis diržo apkalas bei geležinė sagtis. Dar viena geležinė sagtis rasta dubens srityje. Prie kairės rankos dilbio išorinėje pusėje rastas kriauninis peilis, ašmenimis orientuotas į mirusįjį, smaigaliu kojūgalio link. Prie kairės kojos šlaunikaulio rastas geležinis pentinis kirvis.

Kape 35 palaidotas 35–40 m. amžiaus vyras. Griaučių ilgis 153 cm. Mirusysis palaidotas paguldytas ant nugaros, dešinė ranka ištiesta, kairė – sulenkta, plaštaka padėta ant dešinės rankos dilbio. Prie kairės rankos žastikaulio išorinėje pusėje rastas pusiau vertikaliai į žemę įsmeigtas peilis. Kairės rankos žastikaulio vidinėje pusėje rastas akmeninis galąstuvas. Kairės rankos alkūnės vidinėje pusėje buvo įdėtas geležinis skiltuvas ir titnago gabalėlis. Krūtinės srityje kairėje pusėje rasta masyvi profiliuota geležinė sagtis, o prie dešiniojo šlaunikaulio proksimalinio galo – dar viena mažesnė sagtis. Prie dešinės kojos šlaunikaulio išorinėje pusėje aptiktas į peilį panašus labai korodavęs geležinis dirbinys su žalvarine detale. Kojūgalyje aptikti gaidžio kaulai. Preparuojant kapą po kairiuoju dubenkauliu aptikti du arklio dantys. Galbūt tai raitelį simbolizuojanti įkapė?

Kape 36 palaidotas per 30 m. amžiaus vyras (?). Griaučių ilgis 160 cm. Mirusysis palaidotas paguldytas ant nugaros, rankos ištiestos, plaštakos padėtos ant dubens. Galva nežymiai pasukta į kairę. Juosmens srityje kairėje pusėje rasti odinio dirbinio (piniginės) likučiai su žalvariniais apkalais. Dubens srityje rastas visiškai sunykęs geležinis peilis, o tarp šlaunų – 10 keramikos šukių (dviejų ar trijų skirtingų indų). Prie mirusiojo dešiniojo žastikaulio rasti labai

menki sutrūnijusios medienos pėdsakai. Veikiausiai velionis buvo palaidotas skobtiniame (?) karste.

Kape 37 (4 pav.) palaidotas 35–40 m. amžiaus asmuo, veikiausiai moteris. Griaučių ilgis 148 cm. Mirusioji palaidota paguldyta ant nugaros, kairė ranka ištiesta, dešinė nežymiai palenkta. Galva pasukta į dešinę. Kape rastas įdomus įkapių kompleksas. Prie kaukolės ties pakaušiu rasta keramikos šukė. Kairėje kaukolės pusėje aptiktas vienas žalvarinis klaustuko formos auskaras, o dubens srityje, po kairės rankos dilbiu – peilis, orientuotas smaigaliu į kojūgalį, ašmenimis į kapo išorę. Tarp kelių buvo įdėta keramikos šukė ir arklio dantis, o tarp blauzdikaulių – geležinis skiltuvas. Taigi kape dera ir moteriškos įkapės (auskaras), ir veikiau vyriškos įkapės, kuriomis turėtume laikyti skiltuvą ir galimai raitelį simbolizuojantį arklio dantį.

Kape 38 palaidotas nenustatytos lyties individas, vyresnis nei 30 m. Kapas suardytas, išlikę tik blauzdikauliai ir pėdų kaulai. Tarp kelių buvo įdėtos 6 vieno puodo šukės.

Kape 39 palaidotas nenustatytos lyties individas, vyresnis nei 25 m. Kapas suardytas. Rastos tik kelių girnelės, blauzdikauliai ir pėdų kaulai. Tarp kelių rasti paukščio kaulai. Identifikuoti naminės vištos kaulai ir taisyklingai nukirstas žąsies blauzdikaulis.

4 pav. Kapas 37. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 4. Burial 37.

5 pav. Kapas 40. Po dešiniuoju blauzdikauliu matyti kapo 41 dalis. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 5. Burial 40. Part of burial 41 is visible under the right tibia.

6 pav. Kapo 40 kojūgalis ir kaukolė iš kapo 41. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 6. The foot of burial 40 and the skull from burial 41.

7 pav. Kapas 43. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 7. Burial 43.

Kape 40 (5 pav.) palaidotas 40–45 m. amžiaus vyras. Mirusysis paguldytas ant nugaros, kairė ranka ištiesta, dešinė nežymiai palenkta. Kaukolės veidinės dalies kaulai nuplėšti nuo likusios dalies ir paslinkti (tikėtina, užkabinta plūgu ariant). Mirusiojo juosmens srityje rastas neaiškus geležinis dirbinys, ant abiejų dubenkaulių – geležinės grandys, o po dešinės rankos dilbiu – geležinis kriauninis peilis. Kairiojo šlaunikaulio vidinėje pusėje rasti labai sunykę odinio kapšelio fragmentai ir aštuonios labai oksiduotos sulipusios monetos, vienoje kurių matyti Gediminaičių stulpai (tiksli identifikacija įmanoma po restauracijos). Ant dešiniojo blauzdikaulio buvo padėtas geležinis pentinis kirvis, o kojūgalyje aptiktas beveik visiškai išlikęs 15,5 cm aukščio ir 12,5 cm skersmens puodas. Galvūgalyje rastas žalvarinis auskaras (antsmilkinis), nenešiotas mirusiojo, bet įdėtas į kapą kaip atsisveikinimo dovana.

Po kape 40 palaidoto mirusiojo dešiniuoju blauzdikauliu rasta *kape 41* (suardytas) palaidotos vyresnės nei 30 m. moters kaukolė (6 pav.), kurios kairė pusė buvo nukirsta kasant kapo 40 duobę. Po mirusiojo iš kapo 40 griaučiais rasti ir pavieniai kiti mirusiosios iš kapo 41 kaulai.

Kape 42 palaidotas 30–35 m. amžiaus vyras. Griaučių ilgis 170 cm. Mirusysis palaidotas paguldytas ant nugaros, ištiestomis rankomis ir kojomis (dešinė ranka kiek palenkta). Mirusiojo dubens srityje rastos gausios įkapės – dvi geležinės sagtys, dvi žalvarinės grandys, odinio dirbinio (piniginės arba kapšelio) fragmentai, keramikos šukė, yla ir neaiškus labai korodavęs geležinis dirbinys (galbūt pincetas). Į išorę nuo dešiniojo šlaunikaulio rastas gana masyvus (24 cm ilgio) kriauninis peilis, o kojūgalyje – 5 keramikos šukės. Prie mirusiojo galvos buvo deformuotas tuščiaviduris sidabrinis paauksuotas kabutis. Veikiausiai jis pateko į kapą kaip kurio nors iš artimųjų (veikiausiai moters) dovana, įdėta atsisveikinant su mirusiuoju.

Kape 43 (7 pav.) palaidotas 40–45 m. amžiaus asmuo (sprendžiant pagal įkapes, mote-

ris). Griaučių ilgis apie 150 cm. Mirusioji buvo paguldyta ant nugaros, ištiestomis rankomis ir kojomis, plaštakos padėtos ant dubens. Kaukolė sutrupinta. Prie kaukolės fragmentų rasti du žalvariniai žiediniai auskarai, kairėje juosmens pusėje – žalvarinė pasaginė segė su sunykusio geležinio liežuvėlio pėdsakais, kairėje dubens pusėje – 14,5 cm ilgio kriauninis peilis, o tarp kelių – keramikos šukė.

Kape 44 palaidota vyresnė nei 50 m. moteris. Mirusioji palaidota paguldyta ant nugaros, rankos ištiestos, kojų kaulai išlikę fragmentiškai. Abipus kaukolės rasti du žalvariniai klaustuko formos auskarai (vienas – su dailiu ažūriniu karoliu). Ant kairės rankos dilbio buvo padėtas geležinis kriauninis peilis, smaigaliu orientuotas į kojūgalį. Ant dešinės rankos mirusioji mūvėjo žalvarinį juostinį žiedą. Ant kairės rankos plaštakos buvo padėta moneta (ankstyvoji lietuviška, su Gediminaičių stulpais, tiksliau bus identifikuota po restauracijos). Tarp šlaunikaulių rasta keramikos šukė.

Kape 45 palaidotas nenustatytos lyties suaugęs individas. Mirusysis palaidotas paguldytas ant nugaros. Griaučiai išlikę fragmentiškai, jų ilgis apie 150 cm. Krūtinės ir dubens srityje rasta keramikos šukių. Ant kairiojo dubenkaulio aptikta geležinė diržo sagtis, o šalia dešiniojo dubenkaulio aptiktas į peilį panašus geležinis dirbinys su žalvarine detale.

Kape 46 palaidotas 10–15 m. amžiaus paauglys. Griaučiai išlikę fragmentiškai. Dešinės rankos dilbio vidinėje pusėje rastas geležinis kriauninis peilis, orientuotas ašmenimis į kapo išorę, smaigaliu kojūgalio link. Prie dešinės kojos blauzdikaulio distalinio galo rastas neaiškus geležinis dirbinys.

Kape 47 palaidotas 1–2 m. amžiaus vaikas. Griaučiai išlikę fragmentiškai, jų ilgis 64 cm. Mirusiojo krūtinės srityje rasta moneta (labai oksiduota).

Kape 48 palaidotas 10–15 m. amžiaus paauglys. Griaučių ilgis apie 160 cm. Kaukolė sutrupinta. Mirusysis palaidotas paguldytas ant nugaros, rankos nežymiai palenktos, plaštakos sudėtos dubens srityje. Kojūgalyje gulėjo 16x14 cm skersmens akmuo. Vienintelė įkapė – geležinė diržo sagtis su liežuvėliu – rasta labai neįprastoje vietoje – po apatinio žandikaulio fragmentais.

Kape 49 palaidotas 40–45 m. amžiaus vyras. Griaučių ilgis apie 165 cm. Mirusysis palaidotas paguldytas ant nugaros, ištiestomis kojomis. Kairė ranka ištiesta, dešinė sulenkta, plaštaka padėta ant kairės rankos dilbio. Dešiniojo žastikaulio išorinėje pusėje rastas geležinis peilis, orientuotas ašmenimis į mirusįjį, smaigaliu kojūgalio link. Krūtinės srityje rasta geležinė sagtis, dubens srityje – dvi geležinės grandys ir geležinis piniginės apkalas. Prie dešinės kojos blauzdikaulio padėtas geležinis pentinis kirvis (8 pav.). Prie kairės kojos išorinėje pusėje ir kojūgalyje rasta keramikos šukių. Šalia kairės kojos pėdos rasti gaidžio kaulai.

Tyrimų metu rasta labai mažai nesuardytų vaikų kapų ir visiškai nerasta kūdikių palaidojimų. Tačiau atlikus žmonių kaulų iš suardytų kapų analizę, nustatyta, kad jie priklauso ne mažiau kaip devyniems individams, Iš jų keturi buvo vaikai (du 0–5 m., vienas 5–10 m. ir vienas 10–15 m. amžiaus). Tai rodo, kad vaikų kapai dažniausiai buvo kasami negilūs, vėliau daugelis jų sunaikinti senkapio teritorijoje dirbant žemę, o jų kaulai išblaškyti ariant. Taip pat panašu, kad dalis vaikų kapų buvo suardyti dar viduramžiais (pvz., kape 38 šalia palaidoto suaugusio individo kaulų rasta ir pavienių padrikai išbarstytų iki 3 m. amžiaus vaiko kaulų iš kito suardyto kapo). Dėl šių objektyvių priežasčių viduramžių bendruomenės, palikusios šį senkapį, vaikų laidosena atsekta kur kas menkiau nei suaugusiųjų.

8 pav. Įkapės iš kapo 49. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 8. The grave goods from burial 49.

9 pav. Atsitiktiniai radiniai iš perkasos 4: šiferinis verpstukas, žalvarinis žiedas, geležiniai apkalai, lietas alavinis ažūrinis kabutis (puoštas zoomorfiniais motyvais – iš keturių žalčių sudaryta svastika), dvinarė žalvarinė grandis ir galąstuvas bei galąstuvo fragmentas. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 9. Chance finds from trench 4: the slate spindle whorl, a bronze ring, iron decorations, a cast tin openwork pendant (with zoomorphic designs, i.e. a swastika made of four serpents), a double bronze loop, a whetstone, and a whetstone fragment.

Senkapio teritorijoje rasta atsitiktinių radinių (9 pav.) iš suardytų kapų. Tarp jų paminėtinas importinis šiferinis verpstukas, žalvarinis žiedas išplatinta priekine dalimi ir užkeistais galais, šešialypio žiedo ir aštuoniakampės žvaigždės formų geležiniai apkalai. Išskirtinis radinys – lietas alavinis ažūrinis kabutis, puoštas zoomorfiniais motyvais – iš keturių žalčių sudaryta svastika.

Aptikti radiniai (105 vienetai) perduoti TIM.

Senkapio chronologija liko nepakitusi – XIV a. pabaiga – XVI a. pradžia. Jį palikusi gana turtinga ir karinga bendruomenė gyveno krikščionybės sklaidos epochoje ir laidodami mirusiuosius dar laikėsi gajų senųjų papročių.

Jurgionys cemetery

In 2013, the excavation of Jurgionys (Trakai district) cemetery continued with an 80.8 m² trench. 17 inhumations were found (Figs. 2, 4, 5–7). The hill (Fig. 1) had long been ploughed and so some of the graves have been disturbed or completely destroyed. Isolated human bones were encountered in the sod and immediately under it. Undisturbed or partially disturbed burials are found at a depth of 25–55cm. Due to the soil's qualities (gravelly sandy loam) the grave contours are visible only in some of the burials. Especially poor traces of a hollowed

log (?) coffin were discovered in only one burial (36).

Like in the previously excavated part of the cemetery, many of the individuals in area 4 were interred with their heads to the SE (120–150°; six burials), E (80–100°; four burials), and S (155–200°; three burials) with only one each to the SW (230°), W (260°), and NW (300°).

The individuals were buried with abundant grave goods. No burial without any was found. The most frequently encountered grave goods (Figs. 3, 8) in the burials of both sexes were knives, sherds of household pottery, belt buckles, and loops. More ornaments (earrings, temple ornaments, rings, and a penannular brooch) were found in female burials. Fire strikers were a more characteristic grave good for male burials; a spearhead and two axes were also found (Fig. 8). Bird bones (domestic chicken and in one, goose) were found in three burials. The horse teeth discovered in two burials were perhaps equestrian symbols.

Chance finds (Fig. 9) from destroyed burials, including an imported slate spindle whorl, a bronze ring with a widened bezel with overlapping terminals, a six-petal ring and an eight-pointed star-shaped iron decorations were found on the cemetery's grounds. A cast tin openwork pendant with zoomorphic designs, i.e. a swastika made of four serpents, was an exceptional find.

The cemetery's chronology is the late 14th – early 16th centuries. The fairly wealthy and martial community that left it lived in the period of the spread of Christianity, but tenacious old customs were still retained in the funeral rites.

Manvydas Vitkūnas

Paūdronių senkapis

2013 m. KPD vykdė programą „Lietuvos kultūros paveldo išsaugojimas, aktualizavimas ir populiarinimas, valstybės kalbos apsauga". Vienas iš šios programos tikslų – patikslinti nekilnojamųjų kultūros vertybių vertingąsias savybes bei jų teritorijų ribas. Programos įgyvendinimo metu KPD užsakė atlikti archeologinius žvalgomuosius tyrimus 13 įvairiose Lietuvos vietose esančių archeologinių paminklų teritorijose. Viena iš šių saugomų vertybių yra Paūdronių senkapis (Šalčininkų r., Turgelių sen.), esantis Paūdronių kaimo R pakraštyje, 500 m į PV nuo Lietuvos Respublikos valstybės sienos su Baltarusijos Respublika.

Paūdronių senkapis atrastas 2012 m. Remiantis tais pačiais metais vykdytų detaliųjų archeologinių tyrimų duomenimis (*ATL 2012 metais*, V., 2013, p. 212–219), senkapis buvo įtrauktas į NKVR, nustatytos saugomos teritorijos ribos. Tačiau reali senkapio teritorija žinoma tik apytiksliai. Vienintelė aiški riba yra senkapio ŠR pusėje, kur laidojimo paminklas yra visiškai sunaikintas čia eksploatuojant smėlio ir žvyro karjerą. Paveldosauginiu požiūriu itin svarbūs yra tolesni senkapio tyrimai, siekiant nustatyti tikslias senkapio ribas. Tai ypač aktualu, kalbant apie senkapio V ir ŠV pakraščius, kur dalis senkapio patenka į privatų Paūdronių kaimo gyventojos Jadvygos Buinovskajos sklypą. Žemė čia ariama, sėjamos ir sodinamos žemės ūkio kultūros (2012 m. vykdytų tyrimų metu vienas kapas (35), esantis valstybinės ir privačios žemės sklypų paribyje, buvo aptiktas po bulvių vagomis). Senkapio ribos P ir PR pusėje taip pat neaiškios, tačiau čia, valstybinėje žemėje, žemės ūkio veikla nėra vykdoma, todėl